

УДК 378.14: 81'246.2 (73)

*Товчигречка Леся Вікторівна,
Сумський державний педагогічний
університет ім. А.С.Макаренка
(м. Суми)*

ВПЛИВ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ США НА РОЗВИТОК ДВОМОВНОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлено залежність мовної політики США від політичного курсу правлячої партії. Розглянуто основні нормативно-правові акти щодо мовної освіти в США. Схарактеризовано їх вплив на розвиток двомовної освіти країни в історичному контексті. Подано хронологічну таблицю федеральних та штатових законодавчих актів, що мали вплив на розвиток двомовної освіти в США

Ключові слова: мовна політика, мовна освіта, двомовна освіта, мова національних меншин, політичний курс, правляча партія.

Постановка проблеми. Мовна політика держави покликана, насамперед, регулювати суспільні відносини у сфері вживання державної мови та мов національних меншин. Від мовної політики держави залежить мовна ситуація у мультикультурному суспільстві – уряд може стимулювати розвиток багатомовності в державі, стримувати і звужувати функціонування мов національних меншин. В умовах загострення мовного питання в Україні позитивний досвід США з розв'язання етнополітичних проблем постає надзвичайно актуальним. У цьому контексті важливого значення набуває розгляд законів та законодавчих актів щодо основ мовної політики, що мали вплив на розвиток двомовної освіти у США.

Аналіз актуальних досліджень. Питання мовної політики США та її впливу на розвиток двомовної освіти стало предметом розгляду широкого кола американських дослідників, зокрема: Д. Августа, Дж. Камінгса, Х. Клосса, Дж. Кроуфорда, Дж. Маршала, Дж. Мори. Історик американської освіти К. Овандо, аналізуючи перебіг подій щодо мовної політики США,

неодноразово наголошує на ключовому значенні політичного курсу правлячої партії для розвитку двомовної освіти. Американський дослідник Б. Спольскі виокремлює три основні компоненти мовної політики: мовний менеджмент (мовне планування) – зусилля, спрямовані на прямий вплив на мовну ситуацію; мовну практику – вибір певних мовних зразків серед інших що складають мовний репертуар особистості; мовну ідеологію – набір переконань щодо мови та її використання [1]. На думку вченого саме поєднання цих компонентів і формує визначену мовну політику держави.

Мета статті – схарактеризувати мовну політику та законодавчі акти США що мали вплив на розвиток двомовної освіти в країні.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, мовна освіта реалізується в контексті мовної політики держави. Мовна політика тлумачиться як сукупність ідей, постулатів і практичних дій, спрямованих на регулювання мовних відносин у країні чи на розвиток мовної системи в певному напрямку.

Серед основних цілей мовної політики можна виокремити: ідентичність, коли держава нав'язує певну мову, найбільш асоційовану з цією державою, як об'єднавчий фактор суспільства; ідеологія, коли певна мова нав'язується як складова панівної ідеології; створення іміджу, коли держава пропагує певну мову для створення більш позитивного образу в світі; безпека, коли держава офіційно не визнає певні мови для підтримки порядку в суспільстві; рівність, коли держава пропагує певну мову щоб скорегувати суспільну нерівність; інтеграція, коли держава забороняє використання мов національних меншин для інтеграції громадян в пануюче суспільство; розвиток, коли індивід чи група індивідів вивчають другу мову з метою отримання переваг на ринку праці [8].

Як свідчить американський історик двомовної освіти К. Овандо, мовній політиці США завжди бракувало послідовності, проте простежується чітка залежність напрямку мовної політики від курсу правлячої партії. Слід зауважити, що ставлення до двомовності демократичного та

республіканського урядів кардинально відрізнялося: перші всіляко сприяли розвитку двомовності і двомовної освіти в США, у той час як освітня політика других була анти-двомовною. Отже, саме чергуванням політичних циклів можна пояснити циклічність розвитку мовної політики щодо двомовної освіти.

Розглянемо хронологію нормативно-правових актів стосовно мовної освіти в США (табл. 1).

Таблиця 1.

Хронологія федеральних та штатових законодавчих актів,
що мали вплив на розвиток двомовної освіти в США

№ з/п	Рік	Законодавчий акт	Вплив на двомовну освіту
1.	1839	Акт про двомовну освіту, штат Огайо	Дозволялось німецько-англійське навчання в школах.
2.	1885	Заборона на будь-яку мову навчання крім англійської, штат Каліфорнія.	Закриття двомовних навчальних програм у школах штату.
3.	1906	Акт Натуралізації (<i>Act of Naturalization</i>)	Закриття двомовних навчальних програм у школах.
4.	1958	Акт освіти в інтересах національної оборони (<i>National Defence Education Act – NDEA</i>)	Підвищення статусу освіти, пошук нових підходів до розбудови освітньої системи, підвищення рівня викладання іноземної мови
5.	1964	Закон про громадянські права, стаття VI (<i>Civil Rights Act: Title VI</i>)	Заборона дискримінації на основі раси, кольору шкіри чи етнічного походження
6.	1965	Закон про імміграцію та натуралізацію (<i>Immigration and Nationality Act</i>)	Більша кількість вихідців з Азії та Латинської Америки отримала право на в'їзд до США, збільшилася кількість учнів – вихідців з названих регіонів, збільшилась потреба у двомовних програмах навчання.
7.	1968	Закон про двомовну освіту; Стаття VII закону про початкову та середню освіту. (<i>Bilingual Education Act, Title VII of the Elementary and Secondary Education Act</i>)	Проголошення про-двомовної федеральної політики для надання освіти представникам мовних меншин: визнання труднощів, з якими стикаються представники мовних меншин у процесі отримання освіти за традиційними, не-двомовними програмами; виділення коштів на запровадження двомовних програм навчання
8.	1974	Акт рівних освітніх можливостей (<i>Equal Educational Opportunities Act</i>).	Жоден штат не повинен заперечувати рівні освітні можливості особистості через її расу, колір шкіри або походження; освітні установи зобов'язані прийняти відповідні заходи, щодо подолання мовного бар'єру, що перешкоджає рівній участі всіх учнів та студентів в навчальних програмах.
9.	1978	Поправки до Закону про двомовну освіту (<i>Amendments to Bilingual Education Act</i>)	Викладання мовами національних меншин має слугувати для якнайшвидшого переведення учнів чи студентів до основної, англомовної групи; збільшення доступу представників мовних меншин до двомовних програм; дозвіл включати

			англомовних студентів до двомовних програм навчання
10.	1982	Поправки до Закону про двомовну освіту (<i>Amendments to Bilingual Education Act</i>)	Дозвіл на запровадження програм вивчення рідної мови для представників мовних меншин; підтримка сімейних програм вивчення англійської мови; підтримка підготовки двомовних учителів
11.	1988	Поправки до Закону про двомовну освіту (<i>Amendments to Bilingual Education Act</i>)	Збільшення фінансування спеціальних трирічних перехідних двомовних програм для представників мовних меншин, де у навчанні використовувалась лише англійська мова
12.	1994	Поправки до Закону про двомовну освіту (<i>Amendments to Bilingual Education Act</i>)	Посилення уваги до вивчення рідної мови представників мовних меншин; викладання іноземною мовою, збільшення досліджень двомовної освіти на федеральному та штатовому рівні; додаткове фінансування освіти іммігрантів
13.	1998	Поправка 227, (<i>Amendment 227</i>)	Пропозиція навчати всіх учнів мовних меншин Каліфорнії англійській мові якнайшвидше, не використовуючи двомовних програм
14.	2001	Закон «Жодної невстигаючої дитини» (<i>No Child Left Behind Act</i>)	Скасування закону про початкову та середню освіту 1965 р., збільшення фінансування освітніх програм для учнів та студентів з обмеженим володінням англійською мовою (Limited English Proficient, LEP)
15.	2002	Поправка до закону «Жодної невстигаючої дитини». (<i>Amendment to No Child Left Behind Act</i>)	Вирішення питання двомовної освіти на штатовому рівні, що означало припинення федерального фінансування. Наголос було зроблено на навчанні учнів з обмеженим володінням англійською мовою (Limited English Proficient, LEP) без використання їх рідної мови, незалежно потребували вони того чи ні
16.	2009	Освітня програма «Гонка до вершини» (<i>Race to the Top</i>)	Запровадження навчальних програм, що дозволяють чи навіть вимагають навчання мовами національних меншин.

Особливості становлення мультинаціонального американського суспільства накладали свій відбиток, насамперед, на формування мовної політики держави. На початку європейського вторгнення на території Північної Америки проживало близько двох мільйонів корінних жителів, які спілкувалися 300 мовами. Колонізатори не тільки перенесли на американський ґрунт європейські мови (англійську, німецьку, французьку, іспанську, датську тощо), але й мови афроамериканського населення, завезеного на континент в якості рабів. Як свідчать американські дослідники Х. Клосс та Дж. Кроуфорд, в період з 1700 по 1880 роки країна була відкрита для іммігрантів і в новосформованому американському суспільстві переважало толерантне ставлення до багатомовності.

Для розгляду окресленого питання в більш широкому історичному контексті звернемося до перших офіційних документів, що регламентували двомовну освіту в США. У 1839 р. Огайо став першим штатом, який на прохання батьків учнів, ухвалив акт про двомовну освіту, що дозволяв німецько-англійське навчання в школах. Штат Луїзіана ввів у дію подібний акт стосовно французької та англійської мов у 1847 р., а штат Нью Мехіко – стосовно іспанської та англійської мов у 1850 р. На відміну від згаданих науковців, що відзначали толерантність до явища багатомовності в американському суспільстві, дослідниця О. Гарсія доводить, що, не зважаючи на уявну свободу мови, в новосформованому американському суспільстві переважали асиміляційні погляди, що часто супроводжувались расовими, класовими та релігійними упередженнями [1].

Проте вже у 80-х рр. ХІХ ст. з'явилися перші репресивні тенденції щодо двомовності та полімовності. Першим штатом, що на законодавчому рівні ввів заборону на будь-яку мову навчання крім англійської, стала Каліфорнія. Це сталося в 1885 р. з подання Каліфорнійського бюро в справах навчання (the California Bureau of Instruction). У 1906 р. схожий законодавчий акт був прийнятий у Техасі (Nationality Act). Стурбовані мовною, культурною та ідеологічною конкуренцією нащадки перших (англомовних) іммігрантів вимагали контролю над провідними інституціями суспільства, зокрема навчальними закладами, Американська захисна асоціація пропагувала прийняття закону про виключно англомовне навчання у школах. Акт Натуралізації (Act of Naturalization) 1906 р. зазначав: щоб стати американським громадянином, іммігрант обов'язково повинен володіти англійською мовою [4].

В 60–70-х роках ХХ ст. в Америці почалося неухильне підвищення статусу освіти, яка почала визнаватись як загальнодержавна цінність. У цей період у США відбувається інтенсивний пошук нових підходів до розбудови освітньої системи. Зазначені зрушення призвели до прийняття Закону «Акт освіти в інтересах національної оборони» (National Defence Education Act –

NDEA) у 1958 р. [2]. Однією з первинних цілей закону стало підвищення рівня викладання іноземної мови в Сполучених Штатах.

У 1965 р. відбулося прийняття «Закону про імміграцію та натуралізацію» (Immigration and Nationality Act). [9]. Згідно цього закону більша кількість вихідців з Азії та Латинської Америки отримала право на в'їзд до США. Зі зміною демографічної ситуації у США збільшилася кількість учнів – вихідців з названих регіонів і, відповідно, збільшилась потреба у двомовних програмах навчання [9].

Прийняття Закону про двомовну освіту (The Bilingual Education Act) відбулося у 1968 р. [1]. Цей документ мав на меті допомогти безправним на той час учням та студентам–вихідцям з мовних меншин. Проте, у названому законі не було сформульовано чіткої позиції щодо двомовної освіти. Наприклад, навчальні заклади могли отримувати федеральне фінансування в межах «Закону про двомовну освіту» навіть здійснюючи навчання повністю англійською мовою [1].

У серпні 1974 р. відбулося прийняття «Акту рівних освітніх можливостей» (Equal Educational Opportunities Act) [8]. У цьому Акті Конгрес задекларував такі положення: жоден штат не повинен заперечувати рівні освітні можливості особистості через її расу, колір шкіри або походження; освітні установи зобов'язані прийняти відповідні заходи, щодо подолання мовного бар'єру, що перешкоджає рівній участі всіх учнів та студентів в навчальних програмах [8].

«Закон про двомовну освіту» пережив чимало доопрацювань та отримав кілька поправок. Одна з них визначала відповідні педагогічні засади, на основі яких має будуватися двомовне навчання в університетах та професійні стандарти двомовних учителів. До 1976 р. одинадцять штатів розробили та затвердили вимоги до двомовних учителів. У 1978 р. «Бюро в справах двомовної освіти та мов меншин» (Office of Bilingual Education and Minority Languages Affairs) опублікувало вимоги до університетських

програм підготовки двомовних учителів, які включали високу мовну та методичну компетенцію.

Мовна політика у період президентства Р. Рейгана та Дж. Буша-старшого була анти-двомовною. Адміністрація Р. Рейгана скасувала постанову про впровадження двомовних програм у тих школах, де є щонайменше двадцять учнів, які потребують такого навчання. Як наслідок постала проблема: кількість учнів та студентів мовних меншин постійно збільшувалася внаслідок імміграції, а кількість шкіл та університетів, що мали двомовні програми навчання, невпинно скорочувалась у результаті федеральної мовної політики

У липні 1998 р. у Каліфорнії загальним голосуванням (61% жителів Каліфорнії проголосували «за»), не зважаючи на протистояння Б. Клінтона, політиків, спілки вчителів, освітніх асоціацій, було прийнято анти-двомовну Пропозицію 227 «Англійська для дітей» (Proposition 227 «English for the Children»), що зазначала: «англійська мова повинна переважати і бути єдиною мовою навчання для учнів мовних меншин». У силу вступив закон, згідно з яким усі діти Каліфорнії повинні були навчатися виключно англійською мовою

Хоча протягом 1980-х–1990-х років двомовна освіта знаходилась у політичній облозі, вона все ж мала своїх прихильників та захисників. Наприклад, адміністрація президента Б. Клінтона ініціювала прийняття Конгресом трьох поправок до законодавства про двомовну освіту, які пропонували: учням та студентам мовних меншин відвести два роки на вивчення англійської на рівні, достатньому для переходу в основну групу; збільшити фінансування; перевагу надавати програмам, що чітко орієнтовані на дворічний термін навчання [9].

Наступним кроком у напрямку розвитку двомовної освіти стало прийняття у 1992 р. «Національною асоціацією двомовної освіти» (National Association for Bilingual Education, NABE) стандартів підготовки двомовних та мультикультурних учителів у США. У цьому документі зазначалося, що

двомовний та мультикультурний вчитель повинен мати «таку ж якість академічної підготовки, як і інші вчителі» та «повинен відповідати додатковим стандартам щодо володіння не англійською мовою, мати широкі культурні погляди та володіти педагогічними методиками викладання другої або/та двох мов» [3].

Закон про двомовну освіту переглядався багато разів у 1974, 1978, 1984, 1988, 1994 рр., а в 2001 р. З приходом до влади республіканців, федеральним урядом було скасовано дію «Закону про двомовну освіту», натомість у 2002 р., було прийнято Закон під назвою «Жодної невстигаючої дитини» (No Child Left Behind, NCLB), який не передбачав підтримки вивчення рідної мови, проте встановлював високі стандарти вивчення англійської мови.

У параграфі III закону «Жодної невстигаючої дитини», де йдеться про освіту учнів з недостатнім знанням англійської (Limited English Proficiency – LEP), завдання надання «двомовної освіти» (bilingual education) замінено на «опанування англійською мовою» (English language acquisition). Така заміна яскраво свідчить про перевагу, яку надавали укладачі закону суто англосовній освіті (English-only education).

Згідно з NCLB, «Бюро в справах двомовної освіти та мов меншин» (Office of Bilingual Education and Minority Language Affairs) було перейменовано у «Бюро опанування англійською мовою» (Office of English Language Acquisition, OELA) та отримало, серед інших, такі завдання: забезпечувати високий рівень навчальних досягнень LEP учнів з англійської мови, щоб ці учні могли на рівних конкурувати з основною англосовною групою; сприяти штатовим та місцевим освітнім організаціям у розвитку можливостей забезпечувати високоякісні навчальні програми для підготовки LEP учнів до повноцінної участі в загальному навчальному процесі; опрацьовувати та перевіряти звіти освітніх організацій та шкіл щодо збільшення навчальної успішності англійською мовою серед LEP учнів. Ці

вимоги фокусувалися на якнайшвидшому засвоєнні англійської мови LEP учнями, не дбаючи про розвиток та збагачення їх рідної мови [6].

З приходом до влади, президент Б. Обама ініціював нову освітню реформу в 2009 р., у зв'язку з цим було прийнято освітню програму «Гонка до вершини» (Race to the Top), що передбачає реформування освіти в таких напрямках: розробка та впровадження загальних для всіх штатів чітких освітніх стандартів, які готують особистість до вступу в коледж та успішної кар'єри у подальшому; залучення найкращих вчителів та освітніх лідерів до роботи в школах шляхом підвищення оплати та соціального пакету; покращення системи підготовки та оцінювання діяльності вчителів; створення національної інформаційної бази, що містить всю необхідну інформацію для ефективної діяльності навчальних закладів; реорганізація відстаючих шкіл тощо [5].

Б. Обама має намір створити національну інформаційну мережу, що допоможе освітянам ділитися досвідом та переглянути федеральні освітні програми чи дійсно вони відповідають потребам представників мовних меншин. На сьогодні латиноамериканці є найчисленнішою іншомовною громадою в школах США – кожен п'ятий учень – і, в переважно, вони навчаються у непрестижних школах [5]. Не всі закінчують школу, а ті, хто все ж вступає до коледжу, часто виявляються не готовими до академічних вимог цього навчального закладу. «Це не є проблемою лише латиноамериканців, це – загально американська проблема. Ми повинні її вирішити, бо якщо такі тенденції продовжуватимуться, вся нація буде відставати у розвитку» [7]. Іспаномовна громада робить значний внесок у розвиток двомовної освіти у США, а це чимала перевага для країни у сучасному глобалізованому світі.

«Гонка до вершини» закликає штати реформувати школи і зробити їх ефективними для всіх дітей, незалежно від расової приналежності, наймати на роботу та навчати більше професійних вчителів, зокрема двомовних. Покращення рівня освіти національних меншин взагалі, та іспаномовної

громади зокрема, є вирішальним для досягнення цілей, задекларованих у законі.

Висновки. Таким чином, можемо відзначити залежність напрямку мовної політики США від політичного курсу правлячої партії: демократи всіляко сприяли розвитку двомовності і двомовної освіти в США, республіканці ж відстоювали монолінгвальні позиції. Кожна з партій, будучи при владі, законодавчо закріплювала свою позицію стосовно мовної політики. Проте, незважаючи на значні відмінності, спільною рисою всіх проаналізованих законодавчих актів обох партій є пріоритет англійської мови в навчанні. Демократичний уряд, проголошуючи підтримку розвитку мов національних меншин, двомовності та двомовної освіти, обов'язковою умовою для всіх громадян США ставить знання англійської мови, навчання рідною мовою чи вивчення іноземної всіляко підтримується, але як другої мови.

Дана публікація не вичерпує всіх аспектів досліджуваного питання. Зокрема, перспективним бачиться вивчення наслідків реалізації освітньої програми «Гонка до вершини» та ініціатив уряду щодо двомовної освіти на сучасному етапі.

Література:

1. Garcia O. Bilingual education in the 21st century : A global perspective / O. Garcia. – Oxford : Wiley-Blackwell, 2009. – 481 p.
2. Language loyalty in the United States ; the maintenance and perpetuation of non-English mother tongues by American ethnic and religious groups. – The Hague : Mouton, 1999. – 154 p.
3. NABE News // The National Association for Bilingual Education [Electronic resource]. – URL : <http://www.nabe.org>.
4. Naturalization Act of 1906 [Electronic resource] // Wikipedia. – URL : <http://pewhispanic.org/>
5. President Obama's Remarks to the Pew Hispanic Center. U.S. [Electronic resource]. – URL :

6. Proposition 227 : Anti-Bilingual Education Initiative in California [Electronic resource] // Issues in US Language Policy. – URL : <http://www.languagepolicy.net/archives/unz.htm>
7. Race to the top [Electronic resource]. – US Department of Education. – URL : <http://www2.ed.gov/programs/racetothetop/index.html>
8. Ricento T. National language policy in the United States / T. Ricento // Language and politics in the United States and Canada / ed. by T. Ricento, B. Burnaby. – Mahwah NJ : Lawrence Erlbaum, 1998. – 214 p.
9. Snow M. A conceptual framework for the integration of language and content in second/foreign language instruction / M. Snow, M. Met, F. Genesee // TESOL Quarterly. – 1989. – Vol 23. – P. 201–217.

Товчигречка Леся Викторовна,
Сумской государственной
педагогической
университет им. А.С. Макаренко

ВЛИЯНИЕ ЯЗЫКОВОЙ ПОЛИТИКИ США НА РАЗВИТИЕ ДВУЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье освещена зависимость языковой политики США от политического курса правящей партии. Рассмотрены основные нормативно-правовые акты относительно двуязычного образования в США. Охарактеризовано их влияние на развитие двуязычного образования в стране в историческом контексте. Подана хронологическая таблица федеральных и штатовых законодательных актов, повлиявших на развитие двуязычного образования в США.

Ключевые слова: *языковая политика, языковое образование, двуязычное образование, язык национальных меньшинств, политический курс, правящая партия.*

Tovchigrechka Lesya Viktorivna,
Sumy State Pedagogical University
named after A. Makarenko

THE USA LANGUAGE POLICY INFLUENCE ON THE BILINGUAL EDUCATION DEVELOPMENT

The article highlights the USA language policy dependence on the government policy. The main normative and legislative acts concerning the US language education are considered. Their influence on the language education in the historical context is characterized. The chronological table of federal and state legislative acts influencing bilingual education development is given.

Key words: *language policy, language education, bilingual education, national minorities' language, the government policy.*